

Բ Ա Ձ Մ Ա Վ Է Պ

Հ Ա Ն Դ Ի Ս Ա Ր Ա Ն

ՀԱՅՈՐ ԽԳ. ՊՐԱԿ Գ.

1885

ՅՈՒԼ. ԱԴԳՈՍՏ. ՍԵՊՏ.

ՀԱՆԴԻՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՌ ՏԻՐԱՄԱՅՐՆ ՀԱՅՈՑ Ի ԿԱՄԵՆԻՑ ՓՈՏՈՒԵԱՆ

(ՏԷ՝ էջ 24, 97).

Է

ՏԻՐԱՄԱՅՐՆ ՀԱՅՈՑ

Ուրի հարիւր կամ աւելի կամ սոսկաւ մի պակաս տարիներէ մինչև ցայսօր, այդ սրբազան աւանդն ազգիս, որ ընդ համօրէն լեհաստան հռչակեալ է որանչեւօք, միշտ Հայոց անունը կը բաժնէ։ Տէր Մովսէս Դորոնովիչ Ռուս երէցն կը գրէ. «Սրբազնագոյն և մեծադին աւանդ. կամենիցի Հայոց կրօնական կենաց» եղած է և է միշտ մինչև ցայսօր, Հայոց Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մէջ պատուեալ Տիրամօր Պատկերն »։ Հեղինակն կամենիցի Յիշատակարանաց Անտոնի. «Կամենիցի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, յանուն սրբան.

չեղադրծին¹ Նիկողայի, կը պահուի հնաւանդ յիշատակ մի. այն է սրան. չեղադրծ պատկեր Սրբուհի Կուսին Մարիամու։ Այդ պատկերը՝ մեզ ան, ծանօթ հեղանիւթով ծածկուած մի տախտակի կտորի վրայ նկարուած է. Աստուածածին՝ ձախ ձեռքը Յիսուս մանուկը, Տիրամօր Կուսին գլուխը ծածկուած է սև լաշակով, ըստ արեւելայց. նոյնագոյն վերարկուն կրծոց վրայ հանգրծած. լուսոյ ճառագայթք կը պատեն գլուխը, որոց մէջ կայ գրուածք մի՝ որ անընթեռնչի է. պատկերին ստորին ծայրը գրուած կայ լատիններէն. O Maria, mater Dei Christi. Պատկերիս ծագումը, տեղին, նկարման միջոցը, և նկարիչն անծանօթ են մեզ։ Հմուտք արուեստին, ըստ վկայութեան կալանոսի և Զորբի, ոչ ա.

¹ Լեհք՝ առաւել ևս Ռուսք՝ Միւռոնայ Հայ. բապետին յուսաւորիչ անականը կու տան. վերջ ևս նոյնպէս գործածել է. Թարգմանութեան

միջոց Սրբոյն յատկացեալ Աքանչեղադրծ ա. ծականը գրի. միւսը ազգիս լուսաստուին յատկանիչ պահելով։

ռանց հիման՝ ժ դարու դործ կը համարին զայն, և կ'ասեն՝ որ Հայք բերած են այդ պատկերը 'ի Սեաստոպոլէ 1331ին, Հայոց երրորդ և բազմաթիւ դաղթականութեան միջոց 'ի փոտոլիա՝ . . . Եւ որովհետեւ արդէն կար կամենիցի մէջ Հայոց եկեղեցի, յանուն սրբոյ կուսին, (այժմեան Ռուսաց Ս. Նիկողա եկեղեցին) դրած են հան: Ապա յեն դարու (հարիւր տարի վերջը, 1495ին) տեղափոխած է, ուր կայ ցայսօր: 1672ին Տաճիկք տիրելով կամենիցի, լեհք՝ ըստ պայմանաց յաղթողին՝ հեռացան 'ի կամենիցէ. այլ Հայոց չեն թողուլ եւ ներու, որով և նոցա մայրապետք կը մնան 'ի քաղաքին: Երկու ամիս մնալ ներէն վերջը, առանց հալածանք կը բերու 'ի յաղթականաց, հրաման կ'ելնէ՝ որ հեռանան քաղաքէն. քսու թիւոց եղած են պատճառը... 'ի թիւս Հայոց կային 14 մայրապետ կուսանք: Սրբա ամսօրեայ մի ճանապարհորդելով կը հասնին յափն ծովուն, և կը մտնեն երեք նաւերու մէջ, յորոց մին 'ի ճանապարհին կ'ընկղմի, և այլ երկուքն կը հասնին 'ի Սիզապօլ քաղաք Տաճկաց: Անճար պանդուխտներն անմարդի կը գտնեն քաղաքը, զի նախ ընթաց տարւոյն ժանտախտը ջարդել էր անոր բնակիչքը, և ողջ մնացողները թողել գնացել էին քաղաքը. սակայն Սուլդանին հրամանն այն էր՝ որ Հայք ներքին դաւառները չգաղթին: Հոն կ'անցընեն բովանդակ ձմեռը, դարնան (1673) կ'անցնին 'ի Մակեդոնիա գաւառն, ուր և ազատ շուռչ կ'առնուն: Կը յիննն իրենց համար եկեղեցի, ուր կը գետեղեն հետերնին բերած Հրաշագործ պատկերը: Այլ սէր լեհաստան (Երկրորդ) հայրենեաց կը մաշէ նոցա սիրելիք: 1675ին կ'որոշեն մայրապետք լռելեայն՝ դառնալ վերստին 'ի լեհաստան: Թաղողութեամբ կը հասնին 'ի Պուքարեշտ, ուր Ուլխաց իշխանուհին իրեն մօտ կը պահէ գնոսա տաւըն ամիս: 1676ին կը հասնին 'ի Ըս.

գանեսլաւով քաղաք: Իվովի Թորոսեւիչ արքեպիսկոպոսին խնդրանք, կ'անցնին մայրապետք 'ի Սթանեպօլէ յիվով, ուր Հայոց գերեզմանատան անշուք վաղբին մէջ կը պատրասարին: Այն միջոցին կամենիցէն եւ նոյ մայրապետաց թիւը երեքի դարած էր. զի նոցանէ երեքն Հայոց լեզուն չգիտանալուն պատճառաւ՝ բաժնուած էին ընկերներէն. և այլ հինգն՝ պանդխտութեան միջոց վախճանած... Ինն տարիէ վերջը 1685ին, Հրաշագործ պատկերը իվովի մայր եկեղեցւոյ մէջ կը գետեղեն, և Եղբայրութիւն մի կը հաստատեն Ս. Նիկողայոսի անուամբ: Եղբայրութեանս մատենաները կարգաւորեալ ձևով գրուած են և ցարդ կը պահուին եկեղեցւոյ դիւանին մէջ: Երբ Տաճիկ կառավարութիւնն ձեռքը կը քաշէ կամենիցէ, Եղբայրութեանս հոգաբարձու քահանայք՝ Ռնդիփոս Ասլանովիչ և Ստեփան Բարուքովիչ՝ կը բերեն Աստուածամոր պատկերը, 22 մայիսի 1700, մեծահանգէս թափօրով, և կը գետեղեն Ս. Ստեփանոս մատրան մէջ, զոր առ ժամանակեայ կը յարդարեն Ս. Նիկոլ եկեղեցւոյ զանգակատան ստորին յարկին մէջ. վասն զի նոյն ատեն Հայոց երկու եկեղեցիքն և աւեր վիճակի մէջ էին: Կը գտնուի նոր բարերար մի, Պոկոսն Լատինովիչ, որ շուտով նորոգել կու տայ Աստուածամոր Աւետման մատուռը և կարևոր սպասները կը հայթայթէ: Աստ կը մնայ Տիրամօր Հրաշագործ պատկերը, մինչև որ նորոգի Աքանչեւագործ հայրապետին եկեղեցին 1767: « Թատեան 1767, օրն 22 օգոստոսի, եղև բերումն թափօրով Հրաշագործ պատկերին Երանուհւոյ կուսին, 'ի նոյն եկեղեցին »: Կը ժանուցանէ հին ճաշոյին նոր յիշատակարանը. և այդ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյն մէջ մինչև ցայսօր կը պաշտուի 'ի բազմախուռն ժողովրդոց Տիրամայրս Հայոց: Բաց 'ի սովորական ջերմեռանդութեանց և ութօրեայ վե.

1 Հեղինակն այս սեզ Հայոց երրորդ դաղ.

Թումը 1380ին կը գնէ, Թեքեւ սխալմամբ:

րափոխման տօնին ցնծութեանց, տա-
րուին մէջ բոլոր շաբաթ օրերը նուի-
րեալ են Աստուածամօրս պաշտաման,
և միշտ խուռն բազմութիւն կը ժողո-
վի նոյն օրերը փառաւորելու և պա-
տուելու պատարագօք և երգօք զՅիրա-
մայրս մեր: Առ Աստուածամայրն ջերմ
եռանդութեան համար կայ տպուած
լեհ լեզուով աղօթամատոյց — երգա-
րան մի, որ զայս վերնագիրս կը կրէ.
« Երկրպագութիւն մեղաւորին 'ի պա-
տիւ և 'ի փառս Սրբուհւոյ կուսին Մա-
րիամու, որ հասանէ յօգնութիւն հա-
ւատացելոյն հրաշափառապէս, առ
պատկերին որ կայ 'ի ժողովրդապե-
տական եկեղեցւոյ Հայոց 'ի համենից
փոտղեան, յանուն Նիկիոյս սրանչե-
լագործ եպիսկոպոսին Միւսուսոյ » . որ
է տպագրեալ 'ի համենից, 1860. Այդ
երգարանը շատ անգամ տպագրուած
է. 1860ին տպագրուածին սկիզբը հե-
տեալ տեղեկութիւնը կը կարդանք.
« Երանօթութիւն զպատկերէ Սրբուհւոյ
կուսին Մարիամու, որ համբաւեալն է
հրաշագործութեամբ յեկեղեցւոյ Հա-
յոց 'ի համենից » — Մինչև ցարդ
եղած մանր հետազօտութիւնք, ինչ-
պէս եկեղեցւոյ դիւանին, նոյն և այլ
տեղեր չտուն մեզի հաւաստի տեղե-
կութիւնք Հրաշագործ պատկերին ծագ-
ման կամ հնութեան մասին. վասն զի
ամենայն դիւանական գրուածք Հայոց
եկեղեցւոյն՝ կորսուած են թուրքաց 'ի
փոտղիա յարձակման միջոյ, Ստի-
պուած եմ հաւաքելու հաւատացելոց
աւանդութեամբ պահածը, մասնաւո-
րապէս Հայոցը: Այդ աւանդութիւնք
ցայսօր պահուած են անայլալակ առ
ջերմեանդ հաւատացեալս, Հաւաս-
տիք են աւանդութեանցս հին աղօթա-
մատոյցք. նորատիպքն կրած են սակաւ
այլալուծիւնք, մինչդեռ հինք՝ տասն
տպագրութեամբ 'ի լոյս ընծայուած են
անփոփոխ:

Հին աղօթամատոյցք միակ տպա-

գրեալ յիշատակարան են Հրաշագործ
պատկերին. նոքա միայն սրբազան ա-
ւանդապահք՝ անյիւրոց ժամանակաց,
Եկեղեցական պաշտամունք, երգք և ա-
ղօթք կը յայտնեն մեզ ծագումն և բա-
քանչկիք Պատկերիս. նոցա մէջ բա-
ցատրուած կը գտնենք նաև նշանա-
ւոր դէպքեր: Յիրաւի՝ անոնք բացորոշ
չեն գրուած, ինչպէս կը փափաքէինք
գիտնալ. սակայն և այնպէս լիուրի կը
համաձայնին բերանացի աւանդու-
թեանց արժանահաւատ մարդոց: Ա-
հա այդպիսի աղբիւրներէ հաւաքեալ
կ'ընծայի համառօտ տեղեկութիւնս՝
Հայոց Հրաշագործ Երանուհւոյ կուսին
Մարիամու Պատկերին »:

Չորս հարիւր ութսուն տարի ա-
ռաջ՝, այդ Աստուածամօր պատկերը
բերած են Հալք 'ի Սևաստօպոլէ 'ի
համենից փոտղեան, և դրած յեկե-
ղեցին Արանչեւագործ հայրապետին,
ուր կայ մինչև ցայսօր. վասն զի Հոյք
հալածուելով 'ի Մալիմանաց, և չկարե-
նալով այլ ևս գիմոնալ նոցա, ժողովելով
իրենց կայքը և Հրաշագործ պատկերս
գաղթած են 'ի համենից: Այդ պատ-
կերը համենիցի մէջ միշտ նշանաւոր ե-
ղած է հրաշագործութեամբ, և երեք
հարիւր տարուան միջոց եղած է ան-
ընդհատ առարկայ՝ ջերմեանդն, յար-
գութեան հաւատացելոց, երբ 1672ին,
Աստուծոյ թղլ տալովը, փոտղիա՝ կա-
մենիցով 'ի միասին՝ ընկաւ ընդ իշխա-
նութեամբ թուրքոց, այն ատեն ոմանք
յեկեղեցեաց քրիստոնէից աւերեցան
քանդեցան, և ոմանք Մալիմանաց մեղ-
կիթ եղան: Բարեպաշտ հայկազունք՝
վախնալով որ չըլլայ զրկուին իրենց
սրբազան գանձէն, 'ի պատկերէ Տի-
րամօր, կեանքերնին վտանդի դնելով՝
պահապան եղան պատկերին: Այլազ-
գիւր տեանելով զՀայս՝ անձնանուէր ի-
րենց օրբատեղոյն, ուր անպակաս
էին, կապած եցին որ հոն պէտք է լինի
պահուած նոցա մեծ հարստութիւնը:

1 Եթէ յերրորդ գաղթականութեան իւ-
րեանց 'ի Լէհաստան՝ բերած են Հալք հետեւ.

ինն այդ Հրաշագործ պատկերը (1331), մինչև
ցայժմ 553 տարի կը լինի:

ուստի ուղիցին քանդել, աւարել այդ եկեղեցին. այլ Մայրն Ողորմութեան, Երանուհի կոյսն Մարիամ, արգելք եղաւ նոցա, քանի քանի անգամ հրաշափառ, բոցածաճանչ աստ և անդ երկցաւ, իբրև թէ պաշտպանելով իւր 300 տարուան սիրելի բնակարանը. և այնպիսի ահ ազդեց, որ քանի մ'անգամ մոտենալով եկեղեցւոյ պատերուն, վախով և ամօթապարտ ստիպուեցան յետ դառնալուն: Հայք նեղուելով յայլազգեաց՝ որոշեցին առ ժամանակ մի հեռանալ 'ի Կամենիցէ...

Այլ չուզելով բաժնուիլ իրենց սըրբազան գանձէն, գաղտուկ մեկնեցան հետերին առած Տիրամօր պատկերը: Ողորմածն Աստուած պահեց զնոսա 'ի ցամաքի թշնամեաց ձեռքէն. այլ երբ կը ճանապարհորդէին Ան ծովուն վերայ, սեռան հետամուտ զթշնամիս, և արտասուօք դիմեցին առ Աստուածաժայրն Հրաշագործ: Այդ խեղճ փրճակին մէջ Աստուծոյ կամաց հպարտակելով, կ'ընտրէին ամենայն ինչ կորսնցընել միայն թէ Աստուածամօր պատկերն չլինի աւար: Հասած էր ժամանակը որ Հայք ընկնին թշնամեաց ձեռք, այլ Աստուած գթութեան աջք նայեցաւ առ ինքն յուսացեալս. յանկարծ փչեց մրրկախառն փոթորիկ, փրփրեցաւ ծովը, ալիք կը տատանէին զնաւերը, պատեց խաւարը, որոտունը, փայլալք, ճարձատին առագաստից և նաւուն չուանայ՝ սարսափ կ'ազդէին, տարերց պատերազմի միջոց: Կլլեց ծովը օտարաց բոլոր նաւերը. այլ Հայոցը՝ յորում էր պատկեր Երանուհւոյ կուսին, թէպէտ երկար միջոց պատերազմեցաւ մրրկին և այլեաց զէմ, և մեծապէս վտանգուած, առագաստքն պատառ պատառ, մեծ կայմն միջարևիկ, յիրուի հրաշքով, յաջողութեամբ հասաւ 'ի ցամաք: Մեծ վտանգէն ազատած ջերմեամբին պաշտօնարկուք հրաշագործ պատկերի Տիրամօրն, կրցան ազատ չունչ առնուլ, և շնորհակալ լինելով նորա գթութիւն բարեխօսութեան առաջի Աստուծոյ, հրաշագործ գանձովն անցան զնա.

ցին 'ի Մակեդոնիա: Հոն՝ ըստ ազգելոյ Տիրամօր, ապահով և յարմար տեղ մի պատրաստեցին սրբազան պատկերին, ինքեանք միշտ երկրպագուք և զհարանիւք լինելով, զուշուրեամբ պահելով իրենց գանձը, գիշեր ցորեկ պաշտելով Երկնից Թագուհին: Երկար ժամանակ մնացին նոքա 'ի Մակեդոնիա, ընդ պաշտպանութեամբ Տիրամօր: Շուտով տարածուեցաւ Մակեդոնիոյ մէջ Ս. Պատկերին հրաշագործութեանց համբաւն. բազմութիւն ժողովրդոց 'ի զանազան պէտս՝ ջերմ ազօթիւք կը դիմէին առ նա. և նա՝ Պաշտպանն յուսացելոց, ինչպէս մինչև ցայսօր, կու տար ցոյց իւր առատ ողորմութեան, և ազաւաւորք մխիթարեալ կը մեկնէին նորա խորանէն: Տասը տարիէն վերջը ազդեցութիւն եղաւ ջերմեամբն պաշտօնասիրաց Տիրամօր պատկերին՝ տանել զնա յիվով: Որովհետև հոն արդէն տարածած էր համբաւ հրաշից Պատկերին, այն պատճառաւ մեծ հանդիսիւ, 'ի ցոյցս ջերմ հաւատոց ընդունեցան իվովցիք զՊատկեր կուսին, ինչպէս 'ի Մակեդոնիա, և անպակաս էին երկրպագուք առաջի պատկերին: Քիչ ատենէն Տիրամօրս հրաշք առ կարօտեալս և վշտոցեալ՝ 'ի դովաբանութիւն դրդեցին նաև բոլոր քաղաքը առ Երկնից Թագուհին: Այն ժամանակ նաև (1639) ողորմելով Աստուած քրիստոնէից՝ ազատեց զփոստ լիա յօտարաց լուծէն... Խորհեցան Հայք դառնալ 'ի Կամենից, որպէս զի հանգչեցընեն Տիրամօր պատկերը իւր ընտրած տեղին: Մօտենալով Կամենիցի Հայք, կանգ առին Դլուժքա կոչուած գեղը. վասն զի բարեպաշտ եղանակցիք կը փափաքէին պարտ ու պատշաճ յարգութեամբ և փառօք ընդունել Երկնից Թագուհին՝ երկրաւոր խոնարհ բնակարանին մէջ, Անհամար բազմութիւն ժողովրդոց, աշուտականք և ռամիկք, դատաւորք քաղաքին, փառաւորեալ և չքեղ ասպետք՝ դիմաւորեցին Պատկերին՝ ուրախութեան երգօք և նուագօք, և առաջնորդեցին 'ի

քաղաք: Բոլոր քաղաքացիք երկար մի-
ջող խնդալուցին օգր աւրախութեան և
գովութեան երգօք, ի պատիւ Մարիա-
մու կուսին:

Եւ որովհետեւ տաճարն, յորում կը
պատուուէր Պատկեր Աստուածամորս
ի կամենից, Թուրքաց քաղաքին տի-
րելէն առաջ, պրկթէ քանդուած էր, այն
պատճառաւ գրին զնա ի մատրան Ա-
ւետման Երանուհւոյ կուսին Մարիա-
մու, ¹ որ մօտ է Հայոց եկեղեցւոյն:
Քանի որ պատկերս այդ մատրան մէջ
էր, միշտ կը լինէին անգ հանդիսաւոր
պաշտամունք և քարոզք, որովք հոչա-
կէին հրաշք Պաշտպանիս մերոյ: Ուան-
դութեամբ գիտենք՝ որ այն միջոցին
երաշտութիւնը մեծապէս վտանգած է
դաշտաց, ցորենի և այլոց բուսականու-
թեանց, որով մօտալուտ սովը սարսա-
փեցուցած է գոգողութեամբ: Այլ Տի-
րամոր Պատկերն ի կամենից դառնա-
լուն պէս, բարեխօսութեամբ Երկնից
Թագուհւոյն, ուրախաբար ցօղը կ'իջնէ
յերկրի, առատ անձրեւ կը թափեն ամ-
պերն. կը յադի երկիրն, կը կենդանա-
նայ և կը ծաղկի: Ուրախութեամբ կը
լեցուի մարդկանց սիրտը, տեսնելով որ
Բաշխողն երկնաւոր սղորմութեանց
խնդրեց յԱստուած որդւոյն՝ ժողովրդոց
կարեւորը: . . .

Ձեռք կը դարնեն Հայք նորոգելու
Ս. Նիկողոսիս եկեղեցին. կարեւոր ա-
տաղճը արագ կը պատրաստեն, գոր-
ծաւորք անվորձ կ'աշխատին, հարուստ
և պաշտօնավար անձինք իբրեւ վորձա-
ւորք կը հայթայթեն կարեւոր պէտքը:
Նոյն իսկ կամայք և տիկնայք ամէն գա-
սակարգէ պատիւ անձանց կը համա-
րին մասնակցիլ գործոյն: Մեծի պա-
տուոյ արժանաւորմբ մամերն՝ յօժարու-
թեամբ կրած են աղիւս, աւազ և կիր,
չնայելով ամենեւին ոչ ամառն տաքուն,
ոչ անձրեւի և ոչ այլ օդոց խառնակու-
թեան: Տաճարիս վերանորոգութիւնն
աւարտած է 1767ին, և նոյն տարին
բերուած է Աստուածամոր հրաշագործ

պատկերն ի մատրանէ Աւետման,
յեկեղեցիս Հայոց, յոր կը պաշտի ցայս-
օր: — Այգիս աւանդութիւնք անընդ-
հատ կը հոչակեն զբանչելիս Երկնից
Թագուհւոյն. — այն սքանչելիք կեն-
դանի պահուած են ազգայնոց սրտին
մէջ, և մշտնջենաւոր պիտի մնան ա-
ւանդութեամբ, թէ ինչպէս Սրբուհի
կոյնն հասած է օգնութեան՝ ժանտա-
մահի միջոց, բժշկած է ախտաժեռու
և խեղանդամ, օգնած է դժբաղդու-
թեան և ցաւոց միջոց, ի սովու և ի
պատերազմի. դարձեալ թէ որպիսի
մեղաւոր դարձեալ եկած են Պատկե-
րիս գիմաց, և սրչափ թերաւաւոր
դարձած են առ Քրիստոս՝ ազդեցու-
թեամբ Տիրամորս:

Հին լեհասոս աղօթագրքէն քանի
մը հատուած թարգմանելով՝ կ'աւել-
ցընեմք ստորեւ, որք ապացոյցք են վե-
րը գրուած աւանդութեանց:

Ա. Զերմ Նաշտուսը: « Մայր Աստու-
տուծոյ, Պաշտպան, քրիստոնէից, պաշտ-
պանեալ պահա գընակութիւն քա-
ղաքիս և բովանդակ փառալոյն ի թնա-
մեաց հաւատոյս մերոյ և թագաւորու-
թեանս: Ունիմք միք զհաւաստիս մայ-
րենի հովանաւորութեան Քոյ, ոչ ի
կարծ դատեցեալ, այլ ստուգութեամբ
հաւատարմացեալ. նախ ի կամենից
ժամանակի ձեզս, սքանչելեգոր հովա-
նաւորեալ, Սրբամար կոյս, և ապա
ի Մականգնիս, և ի Լով քաղաքի: Դու
ի որբել քաղաքիս ի թնամեաց, հրա-
շափառուպէս դարձ արարեր այսրէն,
ուր և հանապազ գործես սքանչելիս,
ի ցոյց ողորմութեան Քոյ »:

Բ. Գովուրքիւն Մարիամու: « Գո-
վառանցեք զՄարիամ, հովմբ և մրբիք
և ամաք, պարկապք և հաստատու-
թիւնք, ապառաժք և քարիւք, որք
չուր ի կայք կամենից քաղաքիս: Նա է
ձեր պաշտպան. նա՝ որ բնակին յեկե-
ղեցւոյ Հայոց պահպանէ զձեզ. նա՝ որ
ունի ընդ ոտիւք զլուսին, զթնամիս
առ ոտս իւր խոնարհեցուցանէ: Կայց

¹ Ըստ Անտոնիի նախ գրած են ի մատրան

Նախավային, և ապա յեկեղեցւոյն Աւետման:

աներկեւան դու փոփոխիս յերեսաց ան-
հաւատից: Մէ երկիրցուք միք 'ի լծոյ
թշնամւոյն: Աստուածամայրս պահես-
ցէ և պահպանեցցէ միշտ զփոփոխիս »:

Գ. Երգ. — « Զորեքհարիւր և այլ
տաննեակք ամբ անցին՝ յորմէ հետէ
թագաւորէն 'ի կամենից՝ Մարիամ.
տեղի բնակութեան ընտրեաց նա զե-
կեղեցին Հայոց, ուր պաշտի պարսու-
պատշաճ յորդանօք, ուստի սփռէ ըզ-
միծ զսղորմու թիւն »:

Դ. Երգ. — « Մինչդեռ կամօք Որ-
դույ Գո, վասն մեղաց մերոց, էանց
կամենից ընդ իշխանութեամբ այլազ-
դեաց, և հաւատարիմ ծառայք Գոյին,
անձամբ չտի պաշտպան կացեալ Գու-
մրդ պատկերի, ծովալու գնացին ընդ
Սեաւ ծով, 'ի խորտակել այլոց նաւուց,
նաւն՝ որ բարձեալ տանէր զԳոյդ կեն-
դանադիր, ժամանեաց յանբոյթ նաւա-
հանգիստ »:

Ե. Լիբանիս. — « Սրբուհի Մա-
րիամ, հաստատութեանս այսմիկ (կա-
մենիցի) հաւատարիմ պահպան. Սրբ-
բուհի Մարիամ, բազմապատիկ պաշտ-
պան կողմանցս (փոփոխից) հարստա-
հարկոց յայլադեանից. Սրբուհի Մա-
րիամ, որ յայտնապէս երևեցար այլ-
ազդեաց 'ի վերայ որման գաւթի եկե-
ղեցոյս Հայոց. Սրբուհի Մարիամ, որ
դնացեր տարազիր 'ի ձեռն հաւատա-
րիմ փոք ծառայից և ընդ ծով հա-
տեր զուղի. Սրբուհի Մարիամ, որ
հրաշիք զերեւոյցեր զծառայս Գո 'ի
ծովակուր լինելոյ, և հաներ զնոսա 'ի
մրկաց 'ի խաղաղ նաւահանգիստ:

Սրբուհի Մարիամ, 'ի Մակեդոնիա
հուչակեալ ոքանչեւօք:

Սրբուհի Մարիամ, որ յօտարութե-
նէ հասեր յիշմով:

Սրբուհի Մարիամ, որ յեկանելն թըշ-
նամեաց 'ի կամենիցէ, վաղվաղակի
դարձ արարեր 'ի սիրեցեալ Գո տեղին:

Սրբուհի Մարիամ, որ մեծահանգէս
պատուով և պաշտամամբ հանգեար 'ի

սրբավայր Գոյին. Սրբուհի Մարիամ,
որ 'ի ժամու սրածութեան՝ զապաւի-
նեալս առ քեզ՝ ողորմութեամբդ կե-
ցուցեր. աղօթեմ վասն մեր »:

Զ. Դարձեալ երգ առ Սրբունին Մա-
րիամ. — « Սրբուհի դու, որ ողորմու-
թեանց ես բաշխող, որ զգլորեալ մե-
ղաւորն անդէն կանդնես, առ քեզ
համբառնամք զմիտս մեր և զսիրտ,
զգիք փառաւորեմք. Դու ամուր և վա-
հան կամենիցի՝ 'ի չորեք հարիւր և ա-
ւելի ամաց հետէ. Դու ես պաշտպան և
բազդ համօրէն փոք ծառայից, թշնա-
միք մեր խոստովան եղեն յայտնապէս՝
զի 'ի տալ մեզ Մարիամու զօգնութիւն,
երկիւղիւ իբրև երկաթ կապեցան աջ
բազուկք նոցա և խորտակեցաւ արու-
թիւն: Տեսեալ զՔեզ բոցաճաճանչ ըմ-
բռնեալք մեծաւ երկիւղիւ 'ի փախուստ
դարձան թշնամիք, և վարեալք ան-
հնարին տագնապաւ՝ լքին զսրբավայր
Գոյին: Ի յարձակել թշնամեաց 'ի վե-
րայ մեր խժգժութեամբ՝ հաւատարիմ
սպասաւորք Գոյին փախուցեալ 'ի հա-
լածչաց մահն 'ի նաւ, զՔեզ կրելով 'ի
միասին: Դու քաջապէս պահեցեր ըզ-
նոսա 'ի Սեաւ ծովուն, ընդդէմ մըրը-
կաց և ալեաց խուռն կուտակելոց. զի
նոքա զՔեզ ընդ ինքեանս կրելով, Տի-
րուհի, անվտանգ զերծան: . . . Դու գե-
ղեցկութիւն Հայոցս, դանձ անսպառե-
լի, պարգևեալ մեզ յերկնից. 'ի Քէն է
մեզ ողորմութիւն: առ ո՞րք ձեռք Գո յօգն
կարկառիցին՝ նա երկնչի յումեքէ ոչ:
Նենգութիւն և պատրանք թշնամեաց
հալին որպէս մամ առաջի Գոյոց խոր-
հըրդոց: Հրապայք չարին և փորձու-
թիւնք՝ 'ի դիմելն մեր առ քեզ, 'ի փո-
շի լուծանին: Թագուհիդ երկնաւոր,
ըստ վաղեմի սովորութեան Գում, իշ-
խեա 'ի վերայ մեր, և կառավարեա զաշ-
խարհս մեր: Տուր մեզ զցանկալին խա-
ղաղութիւն և զկերակուր չափաւոր 'ի
սնունդս որդեկաց Գոց »:

Լ. ԵՐԴ ԱՌ ՆՈՅՆ ՍՐԲՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՅՐ

Ո՛վ անըսպառ ողորմութեանց Տիրուհի,
Երես յերկիր անկանիմք քո առաջի,
Աչք յարտասուս աղերսաւորք, անասան
Պահել ըզմեզ ընդ հովանեաւդ յաւիտեան:

Դու ես պաշտպան հանուրց սեռիս մարդկութեան
Ջարդ և պարծանք մեր աշխարհիս փոռոլեան,
Կոյսդ համբաւեալ, յեկեղեցւոյն Հայոց,
Երևեցար փայլականցայտ 'ի հուր բոց,

Թառնուլ նոցա զայս մեր քաղաք 'ի մարտին:
Նոքա ինքեանք ոչ ուրացան, ասացին,
Ձի բոցավառ ըզսրբաւկայր քո տեսին,
Ընդ որ ապշեալ, յահ և յերկիւղ պատեցան:

Դու փրկեցեր ըզքո որեարդ հայկազեան,
Մինչ գընային հալածական 'ի ծովու,
Հետամուտ լեալ 'ի թրչնամեաց ահարկու.
Բեկեալ կայմիւ հաներ զնոսա 'ի յանքոյթ

Նաւահանգիստ, ըզթշնամիս կորուսեալ,
Բզնաւս նոցին ախիւ գանձիւ ընկըղմեալ:
Իսկոյն ծանեան մերքբն՝ զերծեալք հըրաչիւք
Ձի քո էին կոյս Տիրամայր այն արդիւնք:

Դարձ արարեալ այսրէն 'ի մերըս աշխարհ
Ի Լով քաղաք առեր հանգիստ և զադար.
Անդ համբաւեալ, աշխարհ վըկայ, ըստ որում
Ետուր կաղաց, կուրաց, խօթից բժշկութիւն:

Անտի ապա, ասպետք Լեհաց պար առեալ
Ըզքն, երէցք 'ի Դրլուժա ներբողեալ
Փառք մեծաւ ածին ըզկոյսդ յայս քաղաք.
Ուր և իսկոյն եղեն յայտնի քոյին հրաշք.

Առատ անձրև՝ երաշտացեալն 'ի յերկիր
Յօղեալ՝ արար բազմապրտուղ կենսակիր:
Դրանեալ երէցն ըզքանչելիւրդ յայտնի.

Որ կայր յերկար, լոյծ անդամք 'ի մահճի:

Պատգամ 'ի քէն եղև նըմա 'ի տեսլեան
Դիմել առ քեզ յեկեղեցւոյն հայկական,
Ուր և թողեալ գմահիճ, ոտիւք քայլելոյն
Վազվազելով ըզկոյսդ օրհնեալ դարձ 'ի տուն:

Բազում են կաղք, կոյրք, գօսացեալք, հաշմանդամք,
Որոց գըտեալ ըզլոյս երկնից և զգընացք,
Թողեալ աստէն ցուպ գաւաղան ընդ անթով
Վերադարձան՝ օրհնեալ ըզքո մեծագով:

Սրբածութեան ժամուն՝ տեսին լուսաւոր
Ըզքոյ տաճար շուրջ բընակիւք մերձաւոր:
Դիտեմք բիւրիցըս մեք գըտակ հաւաստեալ
Ջըպանչելիսդ ակն յանգիման աստ անբաւ.

Դու մըխիթար՝ որոց 'ի վիշտ տաղնապին,
Ապաւէն ես մեղաւորաց զըրոհին .
Դու գանձ անգին մեր կամենից քաղաքի,
Հըզօր պաշտպան փոտոյիսցւոց պաւառի :
Կաս 'ի տախտակ, անաղարտ գոյն Գոյ զիմաց,
Երկնաւորի, այո՛, մատանց ես կերտուած :
Լէր մեզ պաշտպան, դու մայր ամբիծ, կոյս զըթած,
Արձ ընդ մեզ ըստ սրբագոյն Գոյ կամաց :
Յաւերժաբար երկըրպագուք հմբ Գոյին,
Անտես արա ըզպարտիս մեր, թողութիւն
Մեղաց մերոց հայցեա՛ . խընդրեմք, Տիրամայր,
Եւ յետ մահուան լէր մեր հոգւոց կենարար :

Կը շարունակուի :

Հ. ՔԵՐՈՎԵՒ Վ. ՔՈՒՇԵՐԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՎԱԵՓԱՅ ԵՒ ԿՆՈՋ ՆՈՐԱ ԱՍԱՆԵԹԻ

ԴՍՏԵՐՆ ՊԵՏԱՓՐԷ ԳՐՄԻ ԱՐԵՂԻ ՔԱՂԱՔԻ

Դրանք . Առաջիկայ վէպս կը քաղենք Վանացոյ մեղադրատան ճառընորի մը միջէն, ոչ միայն իւրեան հետաքրքրական կէս-սրբազան հնութեան պատասխիկ մը, և կամ անվաւեր՝ քոյց յարգելի գրուած մը 'ի կարգէ աշխարհի Ս. Դրոց, որով և ուսումնասէր կրօնադիտաց ուղադրութեան արժանաւոր, այլ որ ուղղակի մեր նպատակն է՝ իբրեւ մատենադրական արժեք ունեցող գողարիկ և ընտանի լէզուով նախնեաց՝ պատմական . վէպ մի ընծայել զայն՝ մեր հարց հնութեանց և բարբառոյն մեծապէս յարգ առողջ Բաղձավախ ընթերցողաց :

Եւ եղև յամին յառաջնումն, որ օր էր եօթներորդ ամսոյն՝ առաքեաց Փարաւոն զՅովսէփ շրջի ընդ ամենայն երկիրն Եգիպտացոց : Եւ եկեալ հասեալ յութ և տասն օրն 'ի սահմանս Արեգ քաղաքի, և ժողովէր ցորեան յերկրին յայնմիկ իբրև զաւազ ծովու : Եւ էր այր մի 'ի քաղաքին այնմիկ, որ էր նախարար Փարաւոնի, և էր մեծագոյն քան զամենայն մեծամեծ Փարաւոնի 'ի խորհրդականութեան . և առնուն էր առն այնորիկ Պետրափրէ, քուրմ՝ Արեգ քաղաքի : Եւ էր զուստր մի նորա կուսան իբրև ութուսան ամաց, կոյս մեծ և գեղեցիկ կերպարանօք յոյժ քան զամենայն կուսանն իբրև 'ի վրայ երկրի . և ոչինչ ունէր 'ի գտտերացն Եգիպտացւոց, ալ ամենեւին նմանեալ գտտերաց Խարաբէլացւոցն . մեծահասակ էր իբրև զՍառա, և գեղեցիկ որպէս Հաբեհկա, վայելուչ

քան զՀաբեհկա : Եւ էր անուն նորա Ասանէթ . և չոգաւ հոգով գեղեցկութեան նորա ընդ ամենայն երկիր . և խնդրէին զնա 'ի կնութեան ամենայն որդիք նախարարացն և որդիք մեծամեծացն և թագաւորացն, երկուստարդքն ամենեքեան և զօրաւորքն . և էր նախանձ և հակառակութիւն 'ի մէջ նոցա վասն Ասանէթայ, և պատրաստէին 'ի պատերազմել ընդ իրեարս վասն նորա : Եւ յուսւ վասն նորա անդրանիկն Փարաւոնի, և աղաչէր զհայրն իւր տալ նմա 'ի կնութիւն : Եւ ասէ ցնա Փարաւոն հայրն իւր . Ընդէր խնդրես դու կին անարգազոյն քան զքեզ, զի թագաւոր ես Եգիպտոսի . ոչ աւանիկ խօսեցեալ է վասն քո զդուստր տրեղանն Մոսթաւցւոց :

Եւ Ասանէթ անարգէր և արհամարհէր զամենայն արամբք, և էր յոյժ հպարտ և ամբարտաւան առ ամենեւեան . և ոչ որ